

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
ФАКУЛЬТЕТ МИСТЕЦТВ ТА ХУДОЖНЬО-ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА МУЗИКОЗНАВСТВА, ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ
ПІДГОТОВКИ ТА ХОРЕОГРАФІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
**Особливості виконавської техніки в гітарній школі України другої
половини ХХ - початку ХХІ століття**

Студентки 2 курсу групи МБММз
Галузь знань 02 Культура і мистецтво
Спеціальності 025 Музичне мистецтво

Адамович Тетяни Юрївни

Науковий керівник — канд. мистецтвознавства
доц. Москвічова Ю.О.

Національна шкала _____

Кількість балів _____ оцінка ECTS _____

Голова комісії _____

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Члени комісії _____

(підпис)

(ініціали, прізвище)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Вінниця 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕХНІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ МУЗИКАНТА-ВИКОНАВЦЯ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ	6
1.1. Визначення поняття «виконавська техніка».....	6
1.2. Засади розвитку технічної майстерності музиканта.....	8
1.3. Основні елементи гітарної техніки.....	15
РОЗДІЛ II. СТАНОВЛЕННЯ ГІТАРНОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ	28
2.1. Формування особливостей інструменту та його модифікації.....	28
2.2 Зародження професійної гітарної освіти й становлення гітарних шкіл в Україні.....	34
2.3 Колективне гітарне виконавство як важливий крок академізації інструменту	44
РОЗДІЛ III. ДЖАЗОВЕ ВИКОНАВСТВО ЯК СУЧАСНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ В ГІТАРНОМУ МИСТЕЦТВІ УКРАЇНИ	51
3.1 Представники гітарного джазу.....	51
3.2 Основні виконавські техніки у джазовому стилі та прийоми звуквидобування.....	55
3.3 Фестивалі й конкурси гітарного мистецтва на початку XXI століття	59
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі гітарне мистецтво є одним із провідних напрямів музично-виконавської діяльності. Зростання інтересу до інструменту серед професійних музикантів і серед аматорів зумовило стрімкий розвиток українського гітарного виконавства на початку XXI століття. Як гітаристи-солісти так і різноманітні гітарні ансамблі й оркестри беруть активну участь у музичних фестивалях і конкурсах різних рівнів. Домінантними рисами гітарного мистецтва постає поєднання традицій з сучасними практиками, що представлені в світових та європейських школах гітарного виконавства. Зокрема, стрімкому розвитку джазового гітарного виконавства в умовах сьогодення сприяє вільний доступ і обмін інформацією із зарубіжними музикантами, що дає поштовх для вдосконалення виконавської гітарної техніки, відбувається пошук нових виражальних можливостей інструмента, новітніх прийомів звуковидобування, тощо. Стрімкий розвиток гітарного мистецтва вимагає поглиблення наукових досліджень композиторської та виконавської творчості, ґрунтовного аналізу наявних методичних розробок, розвідок у сфері особливостей новітніх виконавських технік, узагальнення й окреслення перспектив розвитку гітарного виконавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам гітарного мистецтва присвячені праці провідних закордонних і українських авторів. Історію гітарного мистецтва й методологію виконавства досліджували Б. Вольман, О. Кригін, М. Михайленко, В. Сологуб, О. Хорошавіна, Е. Шарнассе, А. Шевченко, А. Ширер та ін. Сучасне гітарне мистецтво і композиторська творчість є предметом досліджень Ф. Берната, В. Доценка, Т. Іваннікова, С. Гриненко, А. Коваленка, М. Порцева, В. Козліна, О. Кригіна, М. Михайленка, Є. Мошака, Ю. Ніколаєвської, В. Сидоренко та ін.

Об'єктом дослідження є процес розвитку українського гітарного мистецтва другої половини XX – початку XXI століття.

Предметом дослідження є визначення особливостей виконавської техніки і традицій в гітарній школі України.

Мета дослідження – окреслити характерні тенденції розвитку гітарного мистецтва України другої половини ХХ – початку ХХІ ст. та визначити особливості виконавської гітарної техніки.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

- уточнити поняття “виконавська техніка” та визначити засади розвитку технічної майстерності музиканта;
- проаналізувати процес зародження та формування особливостей гітари;
- простежити процес становлення гітарної освіти України;
- дослідити особливості формування українських гітарних шкіл;
- розглянути форми колективного гітарного виконавства і з’ясувати його роль в академізації інструмента;
- виявити тенденції розвитку джазового виконавства на гітарі як сучасного перспективного напрямку гітарного мистецтва;
- охарактеризувати особливості виконавської джазової техніки й прийоми звуковидобування;
- окреслити сучасний стан фестивально-конкурсного руху як важливого чинника популяризації гітарного мистецтва.

Реалізація поставлених завдань стала можливою завдяки використанню таких **методів дослідження**:

- *аналітичний*, що використовується в процесі детального розгляду матеріалів дослідження;
- *історичний*, що виявляє еволюційну динаміку гітарного мистецтва різних епох та періодів;
- *структурно-системний* — при аналізі джерел;
- *теоретичний* - для вивчення концептуальних засад творчої діяльності гітаристів-виконавців, педагогів, композиторів;

- *органологічний* – для виявлення особливостей конструкції гітари у різні історичні періоди;

- *теоретичного узагальнення* – для формулювання висновків дослідження.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, результати та висновки дослідження доповідались на науково-практичних конференціях:

- Науково-практична інтернет-конференція присвячена 110-річчю Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського “Проблеми та інновації в мистецькій, технологічній та професійній освіті” (Вінниця, 17 травня 2022 р.). Тема доповіді: “Коллективне гітарне виконавство як важливий крок академізації інструменту”.

- VII Регіональна науково-практична конференція студентів, магістрантів та аспірантів “Актуальні проблеми музичної освіти та виховання” ВДПУ імені М. Коцюбинського (м. Вінниця, 18 травня 2022 р.). Тема доповіді: “Витоки розвитку гітарного джазу в Україні”.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, дев’яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 92 сторінки, основного тексту – 71 сторінка.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи кваліфікаційну роботу, можна сказати, що підхід до техніки та прийомів гри на гітарі суттєво змінювались протягом другої половини ХХ–початку ХХІ століття в залежності від тих завдань, котрі ставила виконавцю гітарна музика, яка постійно ускладнювалася новими елементами. Виховання технічної майстерності гітариста залишається й досі однією з найскладніших проблем виконавства й педагогіки.

Відповідно до поставленої мети і визначених завдань зроблено наступні висновки:

1. Виконавська техніка – це не просто швидкість рухів пальців. Це здатність музиканта, завдячуючи технічній майстерності, передати задум композитора щодо художнього змісту твору: це і якість звуку, і володіння фактурою, різними засобами музичної виразності, що не виключає використання різних способів та прийомів гри. Це відчуття п'єси в «цілому», можливість «почути» кінцевий результат.

Головними засадами розвитку технічної майстерності гітариста є:

- формування музичного апарату;
- розвиток музичних здібностей (слухових уявлень, можливості запам'ятовування, відчуття метро-ритму);
- освоєння технічних прийомів і способів звуковидобування;
- виховання музичних смаків, здатність думати та аналізувати, тобто творча складова навчального процесу.

2. Зародження та формування особливостей гітари відбувалося протягом багатьох століть: починаючи зі Стародавнього Єгипту (інструмент «кінор»), продовжуючи розвиватись в епоху Середньовіччя, де побутували схожі на сучасну гітару інструменти (у Франції – «гітере»; Данія й Англія – «жітар»; Італія – «кітара»; Швеція – «гітар»). Гітара є спадкоємицею лютні (інструменту, який найбільше нагадував гітару за тембром, технікою звуковидобування).

Найбільший розвиток гітари відбувся в Іспанії, де з XI ст. вона стає народним інструментом, і де з нею сталася серйозна еволюція. Починаючи з XVI ст. за гітарою закріплюється назва «іспанська». А конструкція гітари, розроблена в XIX ст. іспанським майстром Антоніо Торесом існує і дотепер.

В XX ст. модифікація класичної гітари дещо змінюється. З'являється акустична гітара зі сталевими струнами, бо гітаристи завжди намагалися підсилити звучання гітари. З цим завданням найкраще впоралась електрогітара, яка підсилювалася за допомогою електричного імпульсу.

3. Українська гітара, за 150 років свого існування набула рівня професійного інструмента, переживши своє піднесення, занепад та відродження. Перші згадки про інструмент – **торбан**, схожий за будовою на лютню, але має приструнки, як на бандурі, датуються XVII – XVIII ст.

Розглянуто творчість М. Соколовського, М. Вербицького (підручник «Поученіє Хітари», що мав неабияке значення у формуванні музичної освіти в Україні), П. Чубинського що є фундаторами українського гітарного мистецтва.

В XX ст. в Україні формуються гітарні школи. Найбільш відомі:

- Київська (К. Смага, Я. Пухальський, П. Полунін, Г. Любимов, В. Манілов, М. Михайленко);
- Львівська (Г. Казаков, В. Петренко, В. Сидоренко). Специфікою сучасної львівської школи (М. Скорик, В. Камінський, О. Козаренко, А. Андрушко, Б. Котюк, Б. Фроляк, О. Герасименко) є її безпосередній зв'язок із новітніми тенденціями європейської гітарної традиції;
- Одеська (А. Шевченко, О. Затинченко, сучасники – О. Хорошавіна, Ю. Могилюк);
- Харківська (М. Лисенко, Б. Шопен, І. Балан. Зараз очолює гітарний клас В. Доценко).

Виконавська школа – це система взаємодії «вчитель-учень» з набуттям компетенцій: розшифрування авторського тексту, професійного мислення і навичок, розвиток технічної майстерності.

Потужний розвиток гітарна школа України отримала за часів Незалежності. З успіхом поповнюється гітарний репертуар, проводяться семінари, вебінари, майстер-класи. З'явилися сучасні композитори-гітаристи, які пишуть для гітари, а також завойовують концертні майданчики не тільки в Україні, а й за її межами. В різних куточках України працюють талановиті гітаристи-педагоги – В. Черепович, В. Жадько, А. Бойко, К. Чеченя, А. Бойко, К. Прокопчук, Н. Лук'янова, Ю. Могилюк та ін.

4. Зазначено, що ансамблеве виконавство (гітарні дуети, тріо, квартети) активно популяризує гітарне мистецтво. **Колективне музикування** є комфортним середовищем навчання й комунікації учнів з учителем. Ансамбль дає можливість підсилити звучання гітари, яка сольо звучить як камерний інструмент. *Завдання керівника:* забезпечити синхронність звучання, розширити кругозір, зацікавити, заохотити, навчити слухати й чути всі партії; написати аранжування для свого складу ансамблю, де навіть найслабші учні можуть проявити себе, виконуючи технічно неважку партію.

Першим визнаним професійним ансамблем в Україні став квартет гітаристів «Київ» (кер. В. Шаруєв).

На Вінничині працюють відомі учнівські колективи:

- ансамбль гітаристів на базі Вінницького коледжу культури і мистецтв ім. М. Леонтовича (кер. С. Селезньов);
- ансамбль гітаристів «Алегріас» на базі Вінницької ДМШ №2 (кер. І. Любомський);
- ансамбль гітаристів в Гніванській ДМШ (кер. Л. Маленко);
- зразковий аматорський ансамбль гітаристів «Новий день» Тульчинського РБК (кер. Т. Гаврилишина).

Колективне музикування – це спосіб проявити себе в музичному творчому спілкуванні, можливість покращити свої виконавські та технічні навички.

5. Одним із сучасних напрямків розвитку гітарного мистецтва є *джазове виконавство*. В ХХ ст. формуються нові музичні стилі: блюз, ф'южн,

свінг, самба, джаз-рок та ін. Гітара стає базовим інструментом, що виконує джаз.

Біля витоків українського джазового мистецтва стоять В. Манілов та В. Молотков – автори фундаментальних праць : самовчитель «Вчись акомпонувати на гітарі» (В. Манілов), «Джазова імпровізація», «Аранжування для гітари» (В. Молотков).

В музичних школах, училищах, вищих навчальних закладах активно відкриваються естрадно-джазові відділення.

Сучасні джазові гітаристи України:

- О. Любченко (Дніпро) успішний композитор і педагог. Став визнаним у двох стилях: джаз і фламенко. Вважає секретом свого успіху – знання культури свого народу, народного фольклору, що є невичерпним джерелом натхнення.
- Е. Измайлов (Крим). Працює в унікальному стилі: синтез джазу з татарським фольклором. Автор унікальної техніки гри: дворучного тепінгу.
- С. Овсянніков (Київ). Захоплюється стилем джаз-мануш (циганським джазом);
- А. Андрушко і Ю. Стасюк (Львів). Особливістю їх творчості є поєднання джазового стилю з національним фольклором.

Багато українських джазових композиторів можуть конкурувати в області написання нового репертуару поряд з композиторами світового рівня, а джазові виконавці достойно представляють Україну в різних містах Європи і Америки.

6. З розвитком джазового мистецтва, з появою сучасних стилів рок, поп-музики, завдяки створенню та модифікації електрогітари, почали з'являтися й різні виконавські техніки та прийоми гри. Найбільш відомі з них:

- **дворучний тепінг** (гра двома руками на грифі гітари);
- **фінгерстайл** (техніка гри, при якій один виконавець веде кілька партій: соло, ритм і бас). Вважається однією з самих складних технік. Щоб

досягти успіху у володінні фінгерстайлом, потрібно використовувати різні способи звуковидобування, а саме: *тепінг* («постукування»); *слеп* («ляпас») – удар по струнам; *бенд* («вигинання») – видобування штучних звуків за рахунок натяжки струни; *перкусійна техніка*: удари по деці, обечайці.

Джазові стилі продовжують розвиватися. З створенням сучасного джазового репертуару, гітарна техніка поповнюється новими способами та прийомами гри.

7. В процесі дослідження виявлено основні тенденції розвитку сучасного гітарного мистецтва. Зокрема, широкий фестивально-конкурсний рух, що виступає важливим фактором удосконалення виконавської майстерності та стимулювання гітарної творчості.

Створення в 2001 р. Асоціації гітаристів Національної всеукраїнської музичної спілки дало можливість об'єднатися провідним гітаристам, педагогам, композиторам сучасної Незалежної України. За підтримки Асоціації проводяться різні творчі конкурси та фестивалі. За результатами конкурсів відкриті нові імена: Марко Топчій, Святослав Кочерга. З 2005 р. цей конкурс має назву «ГітАс». Він став популярним не тільки в Україні, а і за її межами.

Популярними в наш час стали конкурси та фестивалі, які проводяться в онлайн-форматі. Це розширило аудиторію конкурсантів, а також слухачів, які завдяки багатьом записам можуть охопити своєю увагою велику кількість виступів в різних містечках нашої країни, а також за її межами.

Ведеться активна науково-педагогічна робота. В 2008 р. засновано журнал «Гітара в Україні». З'являються наукові статті, досліджуються різні проблеми й питання, які виникають в колі гітаристів-виконавців, композиторів, тощо.

Таким чином, популярність інструменту гітара серед молоді, учнів музичних шкіл, училищ і вузів підтверджує той факт, що гітарне мистецтво, отримавши колосальний розвиток і розквіт в ХХ ст., набуває новітніх

музичних тенденцій і продовжує свій розвиток. Гітарне мистецтво розвивається і прогресує одночасно з музичним мистецтвом в загальному, переймаючи сучасні стилі та тенденції в музиці.